

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
BALKAN ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

1990'LARDAN GÜNÜMÜZE
YUNANİSTAN'IN MAKEDONYA
POLİTİKASI

BİLGE USTAOĞLU

EDİRNE 2023

Trakya Üniversitesi Yayın No: 300
T.Ü. Balkan Araştırma Enstitüsü Yayın No: 23

1990'LARDAN GÜNÜMÜZE YUNANİSTAN'IN MAKEDONYA POLİTİKASI

YAZAR: Bilge USTAOĞLU

ORCID: 0000-0003-1742-3109

İnceleyenler: Doç. Dr. Ali HÜSEYİNOĞLU

Doç. Dr. Nuri KORKMAZ

Dizgi: Öğr. Gör. Utku KIRLIDÖKME

Düzeltilme: Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET

Kapak Tasarım: Dr. Öğr. Üyesi Bekir Yüksel HOŞ

Fatma YAZICI

Baskı: Trakya Üniversitesi Matbaası

Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçii Yerleşkesi / EDİRNE

E-Mektup: matbaa@trakya.edu.tr

1. Baskı: 2023

ISBN: 978-975-374-349-5

Copyright © Trakya Üniversitesi Yayınevi

Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve hukuk açısından sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Trakya Üniversitesinin yazılı izni olmadan bir kısmı veya tamamı çoğaltılamaz veya kopya edilemez.

Kitapta yayımlanan yazılarda savunulan görüşler Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsünü hiçbir surette bağlamaz.

YAZIŞMA ADRESİ

Trakya Üniversitesi Balkan Yerleşkesi Enstitüler Binası

Balkan Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

22030 Edirne / TÜRKİYE

Telefon: +90 284 - 235 34 58 **Belgegeçer** / **Fax:** +90 284 - 236 31 79

E-Mektup: bae@trakya.edu.tr

EDİRNE 2023

Sevgili Annem Memnune ve Babam Faik Ustaoglu'nun Hatirasına

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	iii-iv
ÖN SÖZ	v-viii
YAZARIN ÖN SÖZÜ	ix-x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi-xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MAKEDONYA SORUNU

1.1. MAKEDONYA	4
1.2. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE MAKEDONYA SORUNU	5
1.2.1. Sorunun Ortaya Çıkışı	5
1.2.1.1. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı	5
1.2.1.2. Makedonya'nın Önemi: Coğrafi, Ekonomik, Etnik ve Dini Yapısı	8
1.2.2. Bunalımın Tırmanması	11
1.2.2.1. Örgütlenmeler ve İllinden Ayaklanması	12
1.2.2.2. 1904-1908 Gelişmeleri	14
1.2.2.3. Jön Türk İhtilali	15
1.2.3. Balkan Savaşları, 1912-1913	16
1.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI	18
1.4. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE MAKEDONYA SORUNU	19
1.5. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE BULGARİSTAN'IN MAKEDONYA'YI İŞGALİ	21
1.6. YUGOSLAVYA ANTİFAŞİST ULUSAL KURTULUŞ KONSEYİ (AVNOJ) VE MAKEDONYA HALK CUMHURİYETİ	23
1.7. TİTO-STALİN ÇATIŞMASI	26
1.8. YUGOSLAVYA VE MAKEDON ULUSUNUN İNŞASI	27
1.9. YUGOSLAVYA'NIN DAĞILMASI VE MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIĞI	29

İKİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN VE MAKEDONYA CUMHURİYETİ ARASINDA MAKEDONYA SORUNU

2.1. MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN BAĞIMSIZLIĞI VE MAKEDONYA SORUNUNUN YENİDEN CANLANMASI	33
2.2. YUNANİSTAN İLE MAKEDONYA CUMHURİYETİ ARASINDA TANINMA KRİZİ	34

2.2.1.Yunanistan'ın Makedonya Cumhuriyeti'ne Yönelik İddiaları ve İsim Sorunu	35
2.2.2. Diğer Sorun Odakları	41
2.2.2.1. Semboller ve Bayrak	41
2.2.2.2. Anayasa	43
2.2.3. Propaganda Faaliyetleri	44
2.2.4. Makedonya Cumhuriyeti'nin Tutumu ve Karşı İddialar	49
2.2.5. Makedonya'nın Tanınma Mücadelesi ve Yunan Vetosu	53
2.2.6. BM ve ABD'nin Arbuluculuğu	61
2.2.7. Geçici Uzlaş (Interim Accord)	64
2.3. YUNANİSTAN'IN MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NE YÖNELİK İDDİA VE İTİRAZLARININ NEDENLERİ	66
2.3.1. Yunanistan'daki Makedon Azınlık	66
2.3.2. Yunan Milliyetçiliği ve Yunanlık (Ελληνισμός/Ellenismos)	73
2.4. 1991-1995 DÖNEMİNİN ELEŞTİREL BİR İNCELEMESİ	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1995 SONRASINDA YUNANİSTAN'IN MAKEDONYA POLİTİKASINDA DÖNÜŞÜM

3.1. SİMİTİS VE YENİ DÖNEM	84
3.1.1. Modernleşme ve Avrupalılaşıma	84
3.1.2. Dış Politika	85
3.2. YUNANİSTAN'IN POLİTİKA DEĞİŞİKLİĞİNDE TÜRKİYE'NİN ETKİSİ, BALKANLARDA TÜRK-YUNAN REKABETİ	88
3.3. EKONOMİK DİPLOMASİ	93
3.4. İKİLİ VE ÇOK TARAFLI İLİŞKİLER	98
3.5.İSİM MÜZAKERELERİ	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MAKEDONYA SORUNUNDA SON EVRE VE PRESPA ANLAŞMASI

4.1. MAKEDONYA SORUNUNDA SONA DOĞRU	116
4.2. YENİDEN MÜZAKERELER	120
4.3. PRESPA ANLAŞMASI	123
4.4. ZORLU ONAY SÜRECİ	125
4. 5. DEĞERLENDİRME	131
SONUÇ	134
KAYNAKÇA	143

SUNUŞ

Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü kuruluşundan itibaren faaliyet ve ilgi alanını oluşturan Balkanlar'ı odağına alan sempozyum, çalıştay, panel ve konferans gibi farklı akademik etkinlikler gerçekleştirilmenin yanı sıra yayın faaliyetlerinde bulunmaya ayrıca önem vermiş ve çeşitli kitaplar yayımlamıştır. 2021 yılından itibaren yayımlamaya başladığımız ve süreklilik göstermesini hedeflediğimiz Balkan Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları, Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Araştırmaları ve Balkan Tarihi Araştırmaları kitaplarımıza 2022 yılında Balkan Edebiyatlarından Seçme Hikâyeler (I Çağdaş Yunan Edebiyatı, II Boşnak Edebiyatı, III Arnavut Edebiyatı, IV Bulgar Edebiyatı) adı altında iki dilli olarak hazırlanan hikâye seçkileri dâhil oldu.

Enstitümüz edebiyat dışında Balkan dillerinde yazılmış tarih, siyaset bilimi, halk bilimi vb. alanları konu alan kitapların tercüme edilerek Türkçeye kazandırılmasını ve Türk bilim âlemine sunulmasını da önemli bir vazife addetmektedir. Buradan hareketle yayın faaliyetlerimiz arasında Balkan dillerindeki kitapların çevirilerine de yer vermeye çalışmaktayız. *Loşna Kongresi ve Avusturya – Macaristan'ın Bosna Hersek'i İşgal tarihi* başlıklı çeviri kitaplar bu düşüncenin bir ürünüdür.

Bilge Ustaoglu'nun *1990'lardan Günümüze Yunanistan'ın Makedonya Politikası* adlı eseri dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "Makedonya Sorunu" başlığı altında sorunun ortaya çıktığı 19.yüzyıldan başlayarak Yugoslavya'nın dağılma sürecine ve Makedonya Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar olan dönem incelenmektedir. İkinci bölüm "Yunanistan ve Makedonya Cumhuriyeti Arasında Makedonya Sorunu" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ağırlıklı olarak Yunanistan ile Makedonya Cumhuriyeti arasında tanınma krizi ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde "1995 Sonrasında Yunanistan'ın Makedonya Politikasında Dönüşüm" başlığı altında

Yunanistan'daki siyasi gelişmelerin ülkenin Makedonya politikasına yansması incelenmektedir. "Makedonya Sorununda Son Evre ve Prespa Anlaşması" başlıklı son bölümde ise iki ülke arasında uzun yıllardan beri devam eden isim konusunun ne şekilde çözüme kavuşturulduğu anlatılmaktadır.

Eserin büyük bir özveriyle dizgisini ve düzeltmelerini gerçekleştiren Utku Kırıldökme'ye ve Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü yayınlarından basılmak üzere, eserinin telif haklarını Üniversitemiz Yayınevine devretmiş olmasından dolayı Bilge Ustaoglu'na teşekkür ederim. Enstitümüzün çalışmalarına olan desteğini bizden hiçbir zaman esirgemeyen Üniversitemizin Rektörü Sayın Prof. Dr. Erhan Tabakoğlu'na ayrıca içtenlikle teşekkür ederim.

Kitabın Türk akademisinde Balkanlar üzerine çalışan ve ayrıca Balkanlara ilgi duyan araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Henüz dağılmadan önce Yugoslavya'ya yaptığım ilk gezide ülkenin yakın tarihine ve güncel sorunlarına ait fazlaca bir şey bilmediğimizi gözlemlemiştım. Yıllar içinde bu kanaatim iyice perçinlenirken, özellikle Makedonya sorununun Türkiye'de gerek tarihçesi gerekse güncel taraflarıyla hemen hemen hiç çalışılmamış olduğunu düşünerek hayıflanmışım.

Oysa bu sorunların hepsinin sadece yakın tarih olarak değil güncel yönleriyle de bizleri yani Türkiye'yi ilgilendiren epeyce tarafları vardı veya olmalıydı. Örneğin Yugoslavya'nın dağılma sürecine yaklaşmasıyla Yunanistan'ın Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasına gösterdiği tepkiler inanılır gibi değildi o yıllarda.

Boşnakların tarihi ve kimliği üzerine önemli çalışmalar yapmış bulunan ve yakın zamanlarda kaybettiğimiz (2017) Profesör Mustafa İmamoviç'in Saraybosna'daki ofisinde otururken odasına gelen çok sayıda Yunan öğrencinin neden orada üniversite okumakta olduklarını bilmem mümkün bile değildi. Profesör İmamoviç o öğrencilerin bazılarının önce Makedonya Cumhuriyeti'nde üniversite okumaya başlayıp sonradan diplomalarını Bosna-Hersek'ten almak istediklerini; çünkü Yunanistan'ın bir Makedon milleti ve devleti kavramlarına şiddetle itiraz ettiğini; diplomalarının kabul edilmeme riskinden dolayı bu öğrencilerin bir kısmının Yugoslavya içinde bir başka üniversiteye yatay geçiş yaptıklarını ve diplomalarını oradan almak istediklerini anlatmıştı ama tam anlamamışım.

Kısa zamanda Yugoslavya hızla ve maalesef kanlı savaşlar, katliamlar, etnik temizlik ve soykırımlarla dağılırken Yunanistan'ın Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına karşı gösterdiği aşırı tepkileri İngiltere'den izledim. Tepkiler o denli kapsamlı ve delicesineydi ki, kolayca anlayabilmek mümkün değildi. Dikkatle izlemek ve okumak

gerekliyordu. İngiltere'nin önde gelen uzmanları Yunanistan'ın tepkilerini abartılı bulurken, Avrupalı ve Amerikalı diplomatlar, mütehasıslar ve siyasiler de Atina'yı epeyce eleştirmeye başlamışlardı. Atina Batı dünyasında ilk defa bu kadar eleştiriye tabi tutuluyordu.

Fakat Yunanistan geri adım atmaya hiç istekli görünmüyordu. Tam tersine, başta Atina ve Selanik olmak üzere ülkenin büyük kentlerinde geniş katılımlı gösteriler düzenleniyor ve dahası Yunan hükûmeti büyük paralar harcayarak Batılı gazeteler ve televizyonlara Makedonya kelimesinin isim hakkının kendilerinde olduğunu veya olması gerektiğini anlatmaya çalışıyordu; ancak o kadar yapay ve o kadar tuhaf bir diplomatik sorun yaratmışlardı ki, Batı dünyası pek de prim vermiyordu bu çabalara.

Doktoramın son yılında üniversitedeki Yunan ve Rum öğrencilerin sürekli olarak Türkiye aleyhine bildiri dağıtmalarından bıkip oradaki Türk arkadaşları örgütleyerek onlara karşı Kıbrıs Türklerinin haklılığını anlatan bir haftalık bir farkındalık faaliyeti örgütlemiştim. Faaliyetlerden birisi olarak Londra'da yeni açılan 'Makedonya Enformasyon Merkezi -Macedonia Information Centre'ı arayıp bir konuşmacı davet ettik. Yunan ve Rum öğrenciler gelip hanım konuşmacıyı zor duruma sokacak sorular sorarken biz de Yunan tezlerindeki çelişkileri göstermeye çalışıyorduk.

Orada bir şeyi gözlemlerdim. Yunan öğrenciler kendi büyükelçiliklerinden aldıkları bilgilerle hanım konuşmacıya Makedonya'nın Yunanistan'a tehdit oluşturduğunu söylüyorlar, Makedon konuşmacı ise iki milyonluk Makedonya gibi bir ülkenin Yunanistan gibi göreceli devasa büyüklükte ve NATO/AB üyesi bir devlete tehdit oluşturamayacağını anlatmaya çalışıyordu. Biz de eğer tehdit varsa bunların ne olduğunun anlatılması gerektiğini; devletin ve milletin adına neden itiraz edildiğini; başka bir deyişle eğer güvenlik tehdidi varsa bunun, ülkenin adının Makedonya

Cumhuriyeti'nden 'Tütün Cumhuriyeti'ne dönüştürülmesi halinde nasıl ortadan kalkacağını Yunan tarafına soruyorduk. Sonuçta gördüm ki, Yunan tarafı bu soruların ikisine de cevap veremez durumdaydı.

Sonraki yıllarda Yunanistan, Makedonya konusunda izlediği sertlik politikalarından dolayı epeyce diplomatik ve siyasi badireler atlattı; ama anlattıklarına kimseyi özellikle de Batı dünyasını inandıramadı. Hatta 1994-95 yıllarına gelindiğinde AB içindeki diğer on bir üye (o zamanlar AB'nin üye sayısı on iki idi. 1995 genişlemesiyle on beş oldu) Atina'nın Türkiye hakkında anlattığı hikayelerin de belki inandırıcı olmayabileceğine dikkat çekmeye başladılar. En azından basında ve entelektüel ortamlarda bu hususlar tartışılmaya başlanmıştı. İşte o noktada Yunanistan Makedonya ve genel olarak o zamana kadar izlediği Balkan politikalarının amaç ve esaslarından vazgeçmese de taktiksel düzeyde değişikliğe gitti. Sorunlar yokmuş gibi dondurucuda tutulup ilişkiler normalleştirildi.

Bütün bu süreci ve olayları takip ederken Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği takıntısı dolayısıyla Yunanistan'ın bu sıkıntılarında hemen hemen hiç istifade edemediğini de gözlemleme fırsatım olmuştu. Yıllar içinde Türkiye'de çok sayıda yeni araştırmacı Balkanların yakın geçmişi ve güncel sorunları üzerine uzmanlaştı. Bazıları da Yunanistan ve Yunanistan'ın Balkan politikalarını kendilerine uzmanlık alanı olarak seçtiler.

Dr. Bilge Ustaoglu Yunanistan konusunu seçen ve bunu layıkıyla çalışan ender öğrencilerimden biriydi. Kendisine yüksek lisans tezi olarak Yunanistan'ın Makedonya politikalarındaki değişim ve devamlılık konusunu teklif ettiğimde belki konuyu bilmediğinden dolayı biraz tereddüt eder gibiydi; ama kısa sürede meseleyi kavradı ve Yunanca kaynakları da tarayarak gayet başarılı bir çalışma ortaya koydu.

Tezindeki öngörülerinin neredeyse tümü doğru çıktığı için Prespa Antlaşması'na (2018) giden süreci ve anlaşmanın sonuçlarını da sonraki yıllarda teze ekleme fırsatı buldu. Ve böylece elinizdeki kitap ortaya çıktı. Dr. Ustaoglu bizlere bu tezde/kitapta bir ülkenin nasıl yanlış politikalara saplanabildiğini; şartların değişmesiyle o yanlışlardan nasıl dönmek zorunda kaldığını gayet iyi göstermiş oldu. Bu titiz yüksek lisans çalışması için bir kez daha Bilge'yi tebrik eder, başarılar dilerim.

Tebrikler Bilge. Sizlere de iyi okumalar.

Prof. Dr. Hasan Ünal
Maltepe Üniversitesi,
Ekim 2022